

Щербаковський М.Г. Правові підстави формування інформаційно-довідкових колекцій / М.Г. Щербаковський. А.Е. Волкова / Проблеми теорії та практики судової експертизи : Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка. – Луганськ, 2012. – Спец. випуск. № 2. – С. 105-109.

УДК 343.982.33

Щербаковський Михайло Григорович

доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

Разумова Аліна Едуардівна

старший експерт Науково-дослідного експертно-криміналістичного центру при ГУ МВС України в Сумській області

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ДОВІДКОВИХ КОЛЕКЦІЙ

Анотація. Статтю присвячено розгляду правових підстав та засобів формування інформаційно-довідкових колекцій, що використовуються в судово-експертній діяльності.

Ключові слова: інформаційно-довідкові колекції, судова експертиза.

Аннотация. Статья посвящена рассмотрению правовых оснований и способов формирования информационно-справочных коллекций, которые используются в судебно-экспертной деятельности.

Ключевые слова: информационно-справочные коллекции, судебная экспертиза.

Annotation. The article is devoted to the features ...

Keywords: information-and-reference collections, forensic examination.

Інформаційно-довідкові колекції експертної служби МВС України використовуються для рішення широкого кола завдань: проведення експертних досліджень, створення науково-дослідних та дослідно-конструкторських розробок, оновлення методичної та нормативної бази судової експертизи, підготовки орієнтовної інформації, узагальнення відомостей про причини й умови

вчинення злочинів та інших правопорушень з метою запобігання їм¹.

Правовою основою формування інформаційно-довідкових колекцій є ст. 20 Закону України «Про судову експертизу», згідно з якою державні спеціалізовані експертні установи мають право отримувати від підприємств, установ, організацій, незалежно від форм власності, інформацію, натурні зразки, каталоги продукції та іншу інформацію, необхідну для проведення експертиз, створення й відновлення методичної і нормативної бази (ч. 1), а від судів, органів дізнання, досудового слідства – знаряддя злочину та інші речові докази по закінченні впровадження у справі (ч. 2). Відзначимо, що подібні положення містяться в ст. 39 Федерального закону Російської Федерації «Про державну судово-експертну діяльність у Російській Федерації»² і ст. 19 Закону Республіки Казахстан «Про судову експертизу»³. Однак, у них більш чітко визначені способи витребування необхідних відомостей і об'єктів.

В Інструкції МВС України вказано, що начальники експертних центрів «забезпечують подання до суду клопотань про уміщення до колекцій об'єктів, які становлять інтерес для оперативно-службової, науково-дослідної та методичної діяльності». Однак потреба в отриманні колекційних об'єктів виникає як на інших стадіях судочинства, так й поза розслідування злочинів. Проте правові механізми формування колекцій не розроблені. Тому ціллю статті є розгляд правових підстав та засобів витребування об'єктів або інформації для формування інформаційно-довідкових колекцій. Можна вказати такі ситуації й правові механізми формування колекцій.

1. *Кримінальна справа закінчена складанням слідчим постанови про за-*

¹ П. 1.6.2. Інструкції з організації функціонування криміналістичних обліків експертної служби МВС // Наказ МВС України № 390 від 10.09.2009. : [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0963-09>.

² О государственной судебно-экспертной деятельности в Российской Федерации : Федеральный закон № 73-ФЗ от 31.05. 2001 ; в ред. Федеральных законов от 30.12.2001 № 196-ФЗ, от 05.02.2007 № 10-ФЗ, от 24.07.2007 № 214-ФЗ, от 28.06.2009 № 124-ФЗ). [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://www.psychopravo.ru/law/fz-rf/o-gosudarstvennoj-sudebno-ekspertnoj-deyatelnosti-fz-73.htm>

³ О судебной экспертизе : Закон Республики Казахстан от 12.10.1997г. № 188-І. [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pavlodar.com/zakon/?dok=00124&ogl=all>.

криття справи (ст. ст. 213, 214 КПК України). Приводом для передачі речових доказів в експертну установу є клопотання керівника експертної установи перед слідчим. На підставі постанови слідчого й з урахуванням вимог ст. 81 КПК України, знаряддя злочину та інші речі, які були речовими доказами, передаються в експертну установу.

2. *Кримінальна справа завершена винесенням вироку судом* (ст. 324 КПК України). Суд вирішує питання про речові докази, керуючись правилами, викладеними в ст. 81 КПК України. За клопотанням керівника експертної установи, речові докази можуть бути передані в експертну установу для подальшого використання. Як свідчать результати анкетування експертів 74 % колекцій формується із об'єктів, що поступають на експертизу як речові докази. Однак, аналіз судової, слідчої та експертної практики показує, що, як правило, речові докази, що становлять цінну інформацію, яка має значення для експертної практики й для майбутнього розслідування інших злочинів, знищується за рішенням судових вироків. У зв'язку з цим необхідна додаткова правова регламентація порядку передачі в експертні установи речових доказів по справах, які розглянуті судами.

Відносно описаних способів формування інформаційно-довідкових колекцій ми пропонуємо наступне. По-перше, щоб інформувати слідчого і суд про необхідність направлення речових доказів у розпорядження експертної установи, необхідно до висновку експерта додавати відповідне клопотання керівника експертної установи, в якому міститься прохання про передачу речових доказів для їх вміщення в колекції. По-друге, на нашу думку, статтю 81 КПК України варто доповнити положенням про те, що речові докази можуть «передаватися державним спеціалізованим установам, які проводять судові експертизи, для використання в експертній, науковій і методичній діяльності».

3. *Кримінальна справа не закінчена, триває розслідування*. Одержання натурних зразків або певної інформації часто необхідно для проведення експертних досліджень. На відміну від зразків, що відбирають від перевіряємих

об'єктів згідно ст. 199 КПК України, натурні зразки з колекцій є допоміжними, але необхідними для вирішення поставленого перед експертом питання. У цій ситуації направляється запит керівником експертної установи у відповідну організацію, підприємство про надання необхідних зразків або інформації на підставі ст. 20 Закону України «Про судову експертизу». Однак практика свідчить, що такі запити у 87 % виконуються рідко, а в 10 % взагалі залишаються без відповіді. Яких-небудь правових механізмів, що могли б сприяти законним вимогам керівника експертної установи, не існує. Представляється, що в цьому випадку експерт, згідно ст. 77 КПК України, повинен направити слідчому відповідне клопотання про надання необхідних для проведення експертизи натурних об'єктів або інформації. Слідчий на підставі ст. 66 КПК України вправі вимагати від підприємств, установ, організацій, посадових осіб і громадян пред'явлення предметів і документів, які можуть встановити необхідні в справі фактичні дані. Крім того, запит може бути додатково обґрунтований вимогами п. 17 ст. 11 Закону України «Про міліцію» про надання «безперешкодно і безплатно від підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності та об'єднань громадян на письмовий запит відомості (у тому числі й ті, що становлять комерційну та банківську таємницю), необхідні в справах про злочини»¹.

4. *Кримінальна справа не порушена, проводиться перевірка повідомлення про злочин.* Проведення досліджень у стадії порушення кримінальної справи спрямовано на одержання підстав для ухвалення процесуального рішення щодо порушення (відмови в порушенні) кримінальної справи. Підставою одержання об'єктів або інформації є запит (лист) керівника державної експертної установи у відповідну установу, підприємство, організацію. Для виконання цієї вимоги, на наш погляд, у статтю 97 КПК України, що регламентує перевірку заяв про злочин, необхідно внести таке доповнення: «Юри-

¹ Про міліцію : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 4. – Ст. 20; 1992. – № 36. – Ст. 526. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=565-12>.

дичні особи зобов'язані надати за запитом керівника державної спеціалізованої експертної установи, що проводить дослідження з перевірки заяв і повідомлень про злочин, відповідні зразки або інформацію».

5. *Кримінальна справа не порушена, здійснюється науково-дослідна робота.* Колекції формуються відповідно до планів науково-дослідних робіт експертних установ або з ініціативи співробітників. В деяких випадках для одержання об'єктів або інформації необхідно звернутися в установу, підприємство, організацію. Як і у попередній ситуації, керівник державної експертної установи направляє відповідний запит (лист). У випадку відмови в задоволенні запиту керівникові експертної установи, на нашу думку, необхідно звернутися з клопотанням про виконання законних вимог у прокуратуру, розташовану за місцем перебування установи, підприємства, організації, куди направлений запит. Згідно ст. 1 Закону України «Про прокуратуру» прокурорами здійснюється прокурорський нагляд за дотриманням і правильним застосуванням законів, а на підставі ст. 12 прокурор повинен розглянути заяву керівника експертної установи і винести відповідне рішення, яке згідно ст. 8 обов'язкове для виконання¹.

Підкреслимо про необхідність забезпечення офіційного порядку одержання інформації і об'єктів від юридичних осіб. При проведенні експертизи експерт має вказати на використання об'єктів з інформаційно-довідкових колекцій у зв'язку з можливою перевіркою слідчим, судом порядку проведення дослідження або обґрунтованості висновку експерта. Тому повинні існувати документи, що підтверджують одержання зразків для колекцій. Насамперед, це стосується натурних об'єктів, які використовуються в якості еталонів матеріалів, речовин, виробів. В експертних установах повинні зберігатися супровідні листи, сертифікати якості та інші документи, що підтверджують офіційний порядок одержання об'єктів.

¹ Про прокуратуру : Закон України № 1789-ХІІ від 5.11.1991 // Відомості Верховної Ради України, 1991. – № 53. – Ст. 793 ; із змінами станом на 1.11.2011 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1789-12>